

15. *Рассел Б.* Философский словарь разума, материи и морали / Пер. с англ. – К.: Port-Royal, 1996. – 368 с.
16. *Сорокин П.* Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992. – 540 с.
17. *Стоуньер Т.* Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики: Пер. с англ. // Новая технократическая волна на западе / Сост. и вступ. ст. П. С. Гуревича. – М.: Прогресс, 1986. – С. 392-409.
18. *Тоффлер О.* Будущее труда: пер. с англ. // Новая технократическая волна на западе / Сост. и вступ. ст. П. С. Гуревича. – М.: Прогресс, 1986. – С. 250-275.
19. *Циолковский К. Э.* Монизм вселенной // Сборник «Русский космизм». – М., 1992. – С. 3-35.
20. *Эдвинсон Л., Мэлоун М.* Интеллектуальный капитал // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С. 429-447.
21. *Юнг К. Г.* Собрание сочинений. Психология бессознательного: Пер. с нем. – М.: Канон, 1994. – 254 с.

Костира І.

МОВА І КУЛЬТУРА В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІЙ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано основні проблеми розвитку української мови і культури в євроінтеграційній стратегії нашої держави. Прагнучи окреслити шляхи їх подолання в концептуальному вимірі, автор звернулась до напрацювань зарубіжних і українських науковців. Дослідження доводить, що мова і культура в євроінтеграційній стратегії України залишаються її головними пріоритетами, незважаючи на посилення глобалізаційних трендів. Водночас є гостра потреба інституціалізації культурної дипломатії України. На жаль, повільний розвиток культурної дипломатії зумовлений браком фінансових та адміністративних ресурсів, системності у формуванні культурних ініціатив та грамотної культурної політики в цілому. Варто поглибити саме фахове бачення проблем її розвитку. Задля цього при нагоді стане досвід інституціалізації більш успішних європейських держав, який необхідно інтерпретувати з огляду на українські реалії. Більшість з них розробили мережі інституцій культурної дипломатії, котрі мають на меті вироблення культурних цінностей у різноманітних соціокультурних контекстах. Яскравими прикладами таких інституцій є Британська Рада, Французький Інститут, Чеський центр, Польський Інститут, Гете-Інститут в Україні, чия діяльність сприяє зміцненню міжкультурної взаємодії. Особливу увагу у статті приділено концепції мультикультуралізму, що склалася в Західній Європі. Виявлено, що вона вимагала політичного визнання особливої

«життєвої моделі» меншин як рівноправної моделі більшості приймаючої сторони. Проблема полягає в тому, що пара «більшість-меншість» залишалася на тих же позиціях, що і в концепції асиміляції, з різницею лише, що меншість підтримувалася в своїй інакшості, а не асимілювалася до більшості. Незважаючи на благі наміри, в реальності мультикультуралізм, підкреслюючи відмінні риси різних спільнот, може призвести до сегрегації, створення національних та/або конфесійних районів, у яких та відносно до яких будуть зберігатися ті ж самі стереотипи та взаємні упередження. У статті зазначено, що толерантність є не просто бажаним станом суспільної та міждержавної комунікації, але й неодмінною умовою збереження миру на планеті.

Ключові слова: мова, культура, європейська інтеграція, глобалізація, регіоналізація, Україна.

Актуальність дослідження. У сучасному світі загострилися проблеми пошуку ідентичності як окремих індивідів, так і цілих етносів. Явища мови і культури на думку багатьох дослідників є онтологічно пов'язаними. Дійсно, культура без мови німа, а мова без культури – приречена на швидке зникнення. У переплетеній павутині глобалізації та антиглобалізації національній культурі, так само й мові, вижити дуже важко. Щоденний інформаційний тиск, який отримує пересічна людина, не дозволяє зорієнтуватися і свідомо підійти до вибору того, що людині дійсно потрібно. Ми здебільшого не надаємо значення, якою мовою користуємось у побуті, а між тим, це має принципове значення. Адже мова є маркером культурної належності, який формує нашу ідентичність. Бути «громадянином світу» – це добре, але забувати рідне коріння теж не варто.

Тривалий час Україна не відчувала на собі глобалізаційних тенденцій, адже була у складі Радянського Союзу за «залізною завісою», проте останні 25 років кардинально змінили ситуацію. Не викликає сумнівів, що «світова глобалізаційна структура охоплює все більше країн земної кулі. Саме вона стимулює та формує соціальну та культурну рефлексію світового масштабу, відроджуючи й оновлюючи ідею єдності та взаємозалежності людства. На перший погляд, світ завжди був єдиним, але усвідомлення цієї єдності не було таким масштабним. У потоці цих глобальних метаморфоз присутня й Україна, через проміжне геополітичне становище між Заходом та Сходом для неї такі процеси не можуть минати непомітно» [9, 227–228].

Тому дослідження проблеми збереження мови і культури в контексті євроінтеграційних прагнень України є справою нагальною. Без науково обґрунтованої стратегії ми не лише не станемо

рівноправними членами спільного європейського дому, але й втратимо власне культурне обличчя, перетворившись на аграрну територію з населенням у кілька мільйонів людей.

Мета і завдання статті. Розуміючи масштабність завдання дослідження мови і культури у євроінтеграційній стратегії України, у цій статті ми ставимо за мету визначити основні проблеми та намітити шляхи їх подолання в концептуальному вимірі зважаючи на сучасну ситуацію війни, в якій опинилась наша країна.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ характеризується різновекторним поєднанням двох важливих тенденцій – глобалізації та антиглобалізації (або регіоналізації). Проблеми мають усі країни світу, але особливо гостро вони постали у сучасній Європі. Міграційна криза, «брексіт», польська проблема та інші приклади демонструють загальний тренд, який можна означити як «Європа у сутінках» (услід за О. Шпенглером). Перемоги на виборах популістів, право- чи ліворадикальних політиків, які мають місце у кількох країнах-членах ЄС виявляє загрозливу перспективу для всієї об'єднаної Європи. Як слушно відмічає С. Терепищій: «Сучасна епоха, особливо на теренах Європейського Союзу, – це місце і час наступу «гостьових» культур на народи-господарі» [9, 168].

У цих складних для Європи обставинах виникає проблема збереження мови і особливо культури народів-господарів, які потерпають від інвазії зовнішніх сил. Наприклад, є повідомлення що «державна рада Франції заборонила встановлювати різдвяні ясла в приміщенні мерії середземноморського міста Безье (регіон Лангедок-Руссільйон)» [2]. Також відомий факт, що ще у 2012 році «адміністрація міста Коккедал біля Копенгагена, більшістю голосів ухвалила не витрачатися на різдвяну ялинку. Як пише The Copenhagen Post, п'ять з дев'яти членів міського керівництва – мусульмани, які не побачили необхідності у дорогій підготовці до свята. Так, члени адміністрації Коккедала зійшлися на думці про те, що не можуть дозволити купівлю ялинки за п'ять-сім тисяч крон (600-900 євро), дозволяючи на те, що це в десять разів менше, ніж сума, яку вони недавно витратили на Курбан-байрам, що знаменує закінчення хаджу, 60 тис. крон (8 тис. євро)» [4].

Щодо концепції мультикультуралізму, що склалася в Західній Європі, то вона вимагала політичного визнання особливої «життєвої моделі» меншин в якості рівноправної моделі більшості приймаючої сторони. Проблема полягала в тому, що пара «більшість – меншість» залишалася на тих же позиціях, що і в концепції асиміляції, з різницею лише, що меншість підтримувалася в своїй інакшості, а не

асимілювалася до більшості. Незважаючи на благі наміри, в реальності мультикультуралізм, підкреслюючи відмінні риси різних спільнот, може призвести до сегрегації, створення національних та/або конфесійних районів, у яких та відносно до яких будуть зберігатися ті ж самі стереотипи та взаємні упередження.

Можна стверджувати, що толерантність є не просто бажаним станом суспільної та міждержавної комунікації, але й неодмінною умовою збереження миру на планеті. Найголовнішим для дослідника цінності толерантності у процесі глобалізації є створення у майбутньому того, що він визначає як соціальний орієнтир культурної і соціальної динаміки. Варто, на нашу думку, більше уваги приділяти концептуалізації не лише теоретичних, але й практичних моделей удосконалення міжнародної політики, які враховуватимуть як національні, так і міжнаціональні процеси інтеграції та дезінтеграції, будуть брати до уваги історію конкретної країни, її народів та різних соціальних груп. При осмисленні толерантності в культурній динаміці варто обґрунтувати спільні культурні смисли соціальної діяльності. Тільки так взаємодія, якої не уникнути в глобалізованому світі, буде відбуватися паралельно з процесами культурного зближення на основі взаємної поваги до цінностей іншого. Те, що відбуваються в індивідуальній свідомості, має з необхідністю транслюватися у сферу міждержавних стосунків, особисті дружні зв'язки мають стати основою міждержавної політики. Такий підхід має бути комплексним і враховувати взаємовідносини на рівні особи, групи, етносу, держави, планетарного суспільства. Колективний і особистісний аспекти мають формувати соціокультурний контекст, що зорієнтований не лише на минуле, але й на сучасність, а ще більше на майбутнє.

Щодо України, то описані проблеми нас ще не торкнулися у повній мірі, але маємо іншу «вічну» проблему – так зване «мовне питання», яке особливо актуалізується напередодні виборів. Так, О. Червякова підкреслює: «мовне питання на сьогодні залишається предметом політичних дискусій та, частіше за все, виступає в якості елемента спекуляцій як політичних сил, так і окремих представників громадянського суспільства. Так чи інакше, але питання державної мови є питанням, що відноситься до сфери національної безпеки держави, а тому підходить до вибору мови, якій слід надати статус державної для України необхідно виражено та ґрунтовно, враховуючи передовсім стратегічні пріоритети та геополітичні умови розвитку української державності» [10, 21].

Як відзначає у цьому контексті Т. Семигінівська: «Люди розмовляли та розмовляють різними мовами. І йдеться тут про щось

набагато глибше, аніж просто засіб комунікації. Насправді мова формувала та формує світ, у якому живуть люди цієї конкретної мови» [8, 48].

Дійсно, в умовах, коли значно зросла кількість суб'єктів міжнародної комунікації, зберегти свою мову і культуру важко. За таких умов однією з найбільш динамічних сфер світової політики стає культурна дипломатія як важливий зовнішньополітичний ресурс. Хоча до її елементів зверталися ще з давніх часів, лише ХХ – початок ХХІ століття став часом формування усвідомленої державної політики з питань культурної демократії, котру було сформульовано на законодавчому рівні. Події, що сколихнули сучасну Україну, привернули увагу міжнародної спільноти до нашої держави. Це покладає відповідальність у проведенні послідовної та рішучої культурної політики, котра дозволить сформувати позитивний імідж України на міжнародній арені. Політика культурної дипломатії стає одним з найбільш ефективних виявів зовнішньо- та внутрішньополітичної позиції держави.

Подібну точку зору обстоює й інша сучасна українська дослідниця Л. Заболоцька: «Питання про роль мови в державотворенні та її збереженні набуло особливого звучання в контексті сучасної мовної ситуації в умовах глобалізації, яка поширилися в останнє десятиліття ХХ ст. та особливо на початку ХХІ ст. внаслідок міжнародної активності світової спільноти. Оскільки в сучасних умовах загострилися дві світові тенденції: глобалізація (економіки, торгівлі, інформаційних, культурних процесів тощо) та ренаціоналізація світу (духовне, національне відродження народів та народностей, творення їхніх нових держав), то Україні на сьогодні доводиться мати справу не лише зі спільними для всього людства проблемами ХХ – ХХІ ст., а й з проблемами, що перейшли з ХVІІ – ХІХ ст. (бездержавність України після Переяславської угоди 1654 р.)» [3, 347].

Аналізуючи сучасний стан українського суспільства та функціонування мовної політики, дослідниця виділяє три головні характеристики:

«1) українсько-російську двомовність і диглосію;

2) співіснування в єдиному українському просторі трьох регіонів (Захід, Південь та Схід, Центр та Північ) із різними національно-культурними, соціально-політичними традиціями і – як наслідок – мовнополітичними орієнтаціями, мовними і мовленнєвими пріоритетами і звичками;

3) формальний характер мовної політики у державі, відсутність реального високого соціального статусу української мови» [3, 348].

Відомий мовознавець В. Русанівський констатує: «Підрадянський час складається з двох різних за національно-політичною орієнтацією періодів: короткого (1922-1930 рр.) коли проводилася українізація, і довгого (1930-1990 рр.), позначеного ставленням до української мови й культури як до меншовартісних» [7].

Ми підтримуємо висновок І. Озьмінської: «Солідарність суспільства повинна формувати національну самосвідомість кожної особистості та передусім масове усвідомлення громадянами країни приналежності до єдиного мовно-культурного простору. Тому поширення в унітарній державі однієї державної мови є запорукою її політичної стабільності. Очевидним у нашій українській мовній ситуації є те, що українська мова може повноцінно розвиватися лише в Україні» [5, 204].

Аналізуючи мовну політику України і ЄС як інструмент розвитку комунікативного простору Європейського Союзу Н. Пеллагеша вважає, що насамперед необхідно:

«← одним з пріоритетів державної мовної політики визначити подолання мовного бар'єру між Україною та Європейським Союзом, про що має бути зазначено в Концепції державної мовної політики України та Угоді про асоціацію з ЄС;

– з огляду на потребу подолання лінгвістичної ізоляції України від ЄС при укладанні Угоди про асоціацію ініціювати переговори з Єврокомісією щодо режиму функціонування української мови на рівні інституцій ЄС;

– з метою забезпечення громадян України інформацією про події усередині ЄС та приєднання держави до європейського комунікативного простору створити центр перекладу європейської документації, оскільки жодна з робочих або офіційних мов ЄС не поширена таким чином, щоб задовольнити потреби українського суспільства, пов'язані з євроінтеграцією;

– ініціювати відкриття в лінгвістичних вузах країни напрямів підготовки фахівців для роботи в інституціях Євросоюзу та структурах європейської інтеграції;

– започаткувати державні програми, спрямовані на підвищення комунікативної спроможності українських громадян;

– відповідно до світової тенденції інтернаціоналізації освіти та з метою підвищення при вабливості української освіти і більш активної участі України в Болонському процесі запровадити систему адміністративних заходів, спрямованих на збільшення викладання у навчальних закладах країни лекційних курсів та предметів англійською мовою;

– за прикладом країн-членів ЄС оголосити вивчення іноземних мов в Україні політичним пріоритетом. Внести зміни до Національної доктрини розвитку освіти, що визначатимуть обов'язковість вивчення не менше двох іноземних мов;

– при укладенні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС домогтися доступу української молоді до програм ЄС у сфері освіти, в тому числі мовної, оскільки досвід відкриття таких програм для країн-аплікантів уже існує у Європейському Союзі» [6, 38].

Ми солідаризуємось також із висновком, який робить українська дослідниця Л. Заболоцька: «Збереження й розвиток української мови є основою безпеки української нації і на її захист повинні бути спрямовані охоронні дії держави, оскільки людина виступає конкретно-історичною й національно-культурною індивідуальністю. Тільки тоді, коли глобалізація стане корисною для великих і малих етносів, народів, націй, держав можна сподіватися на мовленнєве розмаїття світу, яке збережеться в результаті ренаціоналізації – повноправного, всебічного розвитку кожної нації, держави (економічного, екологічного, соціального тощо). Закони глобальної інтеграції вимагають від України чіткого визначення українського шляху розвитку й стратегічного вибору як в економічній, так і в духовній сферах, особливо під час вирішення мовного питання» [3, 350].

О. Розумна виділяє наступні особливості функціонування інституцій культурної дипломатії:

- всебічна державна підтримка;
- підпорядкування відомствам у закордонних справах;
- популяризація мови та надання послуг з її вивчення;
- ретрансляція європейських цінностей;
- відповідність культурним запитам країни перебування;
- налагодження довготривалих зв'язків та розвиток продуктивного партнерства;
- підтримка сучасної культури і мистецтва;
- мережева структура;
- підтримка літературних проєктів і книговидавництва [11, 7–12].

У першу чергу, для успішного функціонування інституцій культурної дипломатії важлива повна підтримка держави, для якої культурна дипломатія є механізмом впровадження успішної лінії зовнішньої політики. Наприклад, вже згаданий нами Гете-Інститут не є урядовою інституцією, однак фінансується за рахунок уряду Німеччини. Це чудово ілюструє той факт, що для європейських держав питання культурної промоції є питанням загальнодержавного рівня та

знаходиться у пріоритеті. Уряд координує роботу культурних установ та організовує їх фінансування за рахунок державного бюджету.

Культурна дипломатія в європейських культурних установах спрямована на вирішенні найгостріших питань сучасності, зосереджуючи увагу на суспільних викликах актуальної культури. Їх діяльність сприяє реалізації масштабних мистецьких колабораційних проєктів. Наприклад, Французький Інститут та Британська рада активна займаються просуванням свого національного кінематографу, за допомогою співпраці з українськими культурними центрами влаштовуючи кінопокази кінопрем'єр та специфічних проєктів, як от «Британский театр в кіно».

Висновки. Аналіз засвідчив, що мова і культура в євроінтеграційній стратегії України залишаються її головними пріоритетами, незважаючи на посилення глобалізаційних трендів. Водночас існує гостра потреба інституціалізації культурної дипломатії України. На жаль, повільний розвиток культурної дипломатії зумовлений браком фінансових та адміністративних ресурсів, системності у формуванні культурних ініціатив та грамотної культурної політики в цілому. Варто поглибити саме фахове бачення проблем її розвитку. Задля цього при нагоді стане досвід інституціалізації більш успішних європейських держав, який необхідно інтерпретувати з огляду на українські реалії. Більшість з них розробили мережі інституцій культурної дипломатії, котрі мають на меті вироблення культурних цінностей у різноманітних соціокультурних контекстах. Яскравими прикладами таких інституцій є Британська Рада, Французький Інститут, Чеський центр, Польський Інститут, Гете-Інститут в Україні, чия діяльність сприяє зміцненню міжкультурної взаємодії.

Перспективи подальших досліджень полягають у концептуалізації ціннісних засад сучасної української культурної дипломатії, захисту української мови і культури та розробці реальних кроків щодо її імплементації на законодавчому рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ваховський Л. Ц., Литвинов О. М. Євроінтеграція і культурний традиціоналізм у регулюванні соціальних відносин: зіткнення цінностей і цілі освіти / Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2006. № 35. С. 346–350.
2. Вітович І. У Франції меру заборонили ставити різдвяний вертеп / Україна молода (14.11.2017). – URL: <http://umoloda.kiev.ua/number/0/2006/117728>

3. *Заболоцька Л.* Українська мова в контексті сучасної мовної ситуації України (до питання про її роль в умовах глобалізації) / Українознавчий альманах. 2012. №. 9. С. 347–350.
4. Мерія датського міста, керівництво якої в більшості – мусульмани, відмовилася від різдвяної ялинки / Кореспондент (17 листопада 2012). URL: <https://ua.korrespondent.net/world/1423548-meriya-datskogo-mista-kerivnictvo-yakoyi-v-bilshosti-musulmani-vidmovilasya-vid-rizdvyanoyi-yalinki>
5. *Озьмінська І. Д.* Мовна політика і практика: суперечності визначення та реалізації / Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2014. №. 56. С. 197–207.
6. *Пелагеша Н.* Мовна політика як інструмент розвитку комунікативного простору Європейського Союзу // Стратегічні пріоритети. 2010. №. 3. С. 28-39.
7. *Русанівський В. М.* Історія української літературної мови. К.: АртЕк, 2001. 392 с. URL: <http://www.litopys.org.ua/rusaniv/ru13.htm>
8. *Семигінієвська Т. Г.* Вплив глобалізації на мову як аспект культури суспільства. / Вісник СумДУ. Серія «Філологія». №1. Т.2. 2007. С.45–49.
9. *Терещиць С. О.* Сучасні освітні ландшафти. Київ : Фенікс. 309 с.
10. *Червякова О.* Мовне питання крізь призму механізму державного управління у сфері культури / Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2017. №. 3. С. 17–22.
11. *Розумна О.* Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2016. 53 с.

Костыря И. Язык и культура в евроинтеграционной стратегии Украины.

В статье проанализированы основные проблемы развития украинского языка и культуры в евроинтеграционной стратегии нашего государства. Стремясь наметить пути их преодоления в концептуальном измерении, автор обратилась к наработкам зарубежных и украинских исследователей. Исследование показывает, что язык и культура в евроинтеграционной стратегии Украины остаются ее главными приоритетами, несмотря на усиление глобализационных трендов. В то же время есть острая потребность институционализации культурной дипломатии Украины. К сожалению, медленное развитие культурной дипломатии обусловлено нехваткой финансовых и административных ресурсов, системности в формировании культурных инициатив и грамотной культурной политики в целом. Особое внимание в статье уделено концепции мультикультурализма, которая сложилась в Западной Европе. Выявлено, что она требовала политического признания особой «жизненной модели» меньшинств в качестве равноправной модели для большинства принимающей стороны. Также в статье показано, что толерантность является не просто желательным состоянием общественной и межгосударственной коммуникации, но и непременным условием сохранения мира на планете.

Ключевые слова: язык, культура, европейская интеграция, глобализация, регионализация, Украина.

Kostyria I. Language and culture in the European integration strategy of Ukraine.

The article analyzes the main problems of the Ukrainian language and culture development in the European integration strategy of our country. To outline the ways of overcoming those in a conceptual dimension the author addressed to the achievements of foreign and Ukrainian researchers in an effort. The research proves that, despite the strengthening of globalization trends, the language and culture in the European integration strategy of Ukraine remain its main priorities. At the same time, there is an urgent need for the institutionalization of Ukraine's cultural diplomacy. Unfortunately, the slow development of cultural diplomacy is caused by the lack of financial and administrative resources, as well as systematic in the cultural initiatives and competent cultural policy formation in general. It is necessary to deepen the most professional vision of its development problems. In order to do this, the experience of more successful European states institutionalization will be useful, to be interpreted in the light of the Ukrainian realities. Most of them have developed entire networks of cultural diplomacy institutions, aimed to cultural values development in a variety of socio-cultural contexts. There are bright examples of such institutions such as the British Council, the French Institute, the Czech Center, the Polish Institute, the Goethe-Institute in Ukraine, with their activities contributing to the intercultural cooperation strengthening. A special attention is paid to the concept of multiculturalism in Western Europe. It was found that it required a political recognition of the minorities' special «life model» as an equitable model for the majority of the host party. The problem is that the «majority-minority» pair remained in the same positions as in the assimilation concept, with the difference only the minority been supported in its otherness, rather than assimilated to the majority. In reality, in spite of good intentions, multiculturalism, emphasizing the distinctive features of different communities, can lead to segregation, the creation of national and / or confessional districts, in which and in relation to which the same stereotypes and mutual prejudices will be maintained. The article shows that tolerance is not only a desirable state of social and interstate communication, but also an indispensable condition for the preservation of peace on the planet.

Key words: language, culture, European integration, globalization, regionalization, Ukraine.